

Rozbor plnění ŠP plemene norik za rok 2020

1. Úvod.

Šlechtění populace norických koní bylo v roce 2020 poznamenáno jako téměř všechny oblasti hospodářské a chovatelské činnosti pandemií koronaviru. Ta se projevila na zpožděném nebo omezeném pořádání chovatelských akcí, rušení výstav hospodářských zvířat i na omezení soutěží chladnokrevných koní, které v posledních letech byly významnou reklamní akcí podporující zájem o chov a využití chladnokrevných plemen koní. Za významný přínos k dalšímu rozvoji chovu norických koní je možné považovat založení Svazu chovatelů a přátel norika, z.s. jako společenské organizace. Která se snaží napomoci rozvoji chovu, propagaci a podílí se významným způsobem na chovatelské činnosti v oblasti tohoto plemene.

2. Stav populace plemene.

Populace norických koní zahrnovala v roce 2020 celkem 1219 koní evidovaných v ÚEK, z toho 40 hřebců 515 klisen a 664 ostatních koní. Celkový stav evidovaných norických koní tedy ukazuje na pokračující pokles stavů tohoto plemene, která v průběhu posledních 10 let představuje snížení počtu chovaných norických koní na méně než 60 %. V roce 2010 bylo evidováno v České republice 2042 koní plemene norik. Příčinu tohoto poklesu spatřujeme v několika faktorech, které se vzájemně doplňují. Rozhodujícím důvodem je omezení rozsahu pracovního využití při práci v lesních porostech které je způsobeno plošným kácením lesů postižených kůrovcovou kalamitou. Při této těžbě jsou využívány především těžké mechanizační prostředky, které umožňují rychlejší vytěženi dřevní hmoty a menší časové zaneprázdnění pracovníků zodpovědných za těžební činnost v lesních porostech. Druhým důvodem je způsob uplatňování zákona o výběrovém řízení, který preferuje velké společnosti, které zaměstnávají na dohodu těžaře a kočí, ovšem už za méně výhodné ceny, které jsou na hranici rentability práce s koněm. Třetím důvodem je skutečnost, že v důsledku nízké rentability práce s koněm v lesních porostech, kdy i při relativně vysokém výdělku je nutné zohlednit odpisové náklady na koně, postroje, povozy apod., což způsobí, že kočí není schopen uživit rodinu, nemají mladí lidé zájem o takovou práci a klesá odbornost a počet kvalifikovaných pracovníků. Výsledkem je celkový pokles počtu chladnokrevných koní, která za posledních 10 let klesl z 5438 kusů na 4384, což je 80,62%. Na zvýšeném poklesu počtu norických koní se dlouhodobě stále projevuje skutečnost, že ostatní dvě plemena jsou zařazená v genetických živočišných zdrojích a jako taková získávají určitou finanční podporu na udržení chovu a vlastností typických pro tato plemena.

3. Výsledky testování a posuzování.

I přes nepříznivou zdravotní situaci se podařilo uskutečnit na odpovídající úrovni základní chovatelská opatření jako jsou zápisy koní do plemenné knihy a zkoušky výkonnosti. Systematický chov zvířat začíná u evidence narozeného potomstva. V chovu norických koní bylo v roce 2020 evidováno 27 narozených hřebců a 25 klisen. Zkoušky výkonnosti absolvovalo 13 klisen s průměrným hodnocením 8,36 bodu.

4. Nejlepší chovy a koně.

Definovat nejlepší chovy je obtížné, protože chov norických koní je velmi rozdrobený a většina chovatelů má jednoho nebo dva koně. Několik málo větších chovů (jen 8 majitelů má 5 a více klisen) se obvykle neliší v počtu zapouštěných klisen od chovů do 5 klisen. To je ovlivněno nízkou rentabilitou chovu norických koní oproti dotovaným ostatním dvěma plemenům. Z hlediska výsledků reprodukce v roce 2020 je možné zařadit na první místo chov Zuzany Juráňové v Lomnici u Rýmařova který i z pohledu kvality ustájení a péče o koně může být vzorem pro ostatní chovatele.

5. Počty zapsaných hřebců a klisen do PK.

Z celkového počtu 515 plemenných klisen evidovaných v rámci norické plemenné knihy je do hlavní plemenné knihy zapsáno 202 (39,2 %) a do plemenné knihy 241 (46,7 %) klisen. V roce 2020 bylo do plemenné knihy zapsáno v celkem 25 klisen z toho 12 do hlavní plemenné knihy, 11 do plemenné knihy a 2 do pomocné plemenné knihy. Do hlavní plemenné knihy bylo tedy zapsáno

48 % z celkového počtu zapsaných klisen, což je možné považovat za vysoký podíl. Naznačuje to, že v průběhu šlechtitelského procesu došlo postupně ke zkvalitnění zapisovaných koní a při přípravě nového šlechtitelského programu by bylo vhodné zpřísnit kritéria na zařazení klisny do hlavní plemenné knihy. Hlavní plemenná kniha by měla sdružovat ty nejlepší klisny v populaci a jejich podíl z celkového počtu klisen by se měl pohybovat kolem 20 %. S ohledem na skutečnost, že pouze 13 klisen absolvovalo zkoušky výkonnosti nabízí se řešení této situace takovým způsobem, že do hlavní plemenné knihy bude možné zapsat klisnu pouze za předpokladu úspěšného absolvování zkoušek výkonnosti. To by přispělo jako motivační prvek ke splnění zkoušek výkonnosti u vyššího počtu klisen, ale zároveň to směřuje ke zvýšenému prověření pracovní schopnosti plemene.

Hřebci před zápisem do plemenné knihy absolvovali 60 denní test ve kterém byl posuzován jejich typ a pohlavní výraz, jednotlivé tělesné partie z hlediska kvality zevnějšku a jako rozhodující ukazatel výkonnost, prokázaná zkouškou výkonnosti hřebců, která kromě jednotlivých disciplín zkoušky zahrnuje i hodnocení průběhu výcviku. Tento test úspěšně absolvovali 3 noričtí hřebci a to 45/726 Spartakus s celkovým výsledkem zkoušky výkonnosti 8,37 bodu, 34/260 Frolík s celkovým výsledkem 8,32 bodu a 13/127 Streit z Hvozdna s celkovým výsledkem 8,89 bodu.

6. Prezentace plemene na výstavách.

Výstavy a přehlídky koní byly časově omezené rozsahem vládních opatření k zabránění šíření nemoci Covid 19. Z významnějších akcí stojí za zmínku přehlídka chladnokrevných hříbat pod klisnou, která proběhla 20. 8. 2020 v Zemském hřebčinci v Písku. Bylo předvedeno a posouzeno 6 norických hříbat pod matkou a hodnotitelská komise pozitivně oceňovala jak kvalitu předváděných hříbat, tak kvalit jejich přípravy a předvedení. Součástí přehlídky bylo i předvedení tří chladnokrevných klisen, představitelky všech tří chladnokrevných plemen chovaných v ČR, na kterých hodnotitelská komise prezentovala pro diváky a chovatele rozdíl mezi plemeny a předností jednotlivých chladnokrevných plemen.

Velmi úspěšná byla i přehlídka tříletých chladnokrevných klisen doplněná přehlídkou hříbat pod klisnou, která proběhla na mezinárodní výstavě „Koně v akci“ v Pardubicích dne 5. 9. 2020. Vzájemné porovnání kvality tříletých klisen jednotlivých plemen na této výstavě ukázalo na určitou nevyrovnanost kvality norických klisen, která je zřejmě důsledkem dlouhodobě nižší podpory tohoto plemene ve srovnání s ČMB a SN, která využívají podpory genetických živočišných zdrojů.

7. Výsledky reprodukce při realizaci ŠP (Inseminace, přirozená plemenitba, nejvyužívanější plemenici.

Úspěšná reprodukce je rozhodujícím předpokladem nejen pro udržení plemene, ale i pro jeho postupné zkvalitňování. V chovu koní v České republice jsou k dispozici nedostatečně přesné podklady, pokud se týká průběhu zapouštění klisen a jedinou zásadní a spolehlivou informací je, že klisna byla zapouštěna a že se ohřebila. Dosažená natalita, tedy celkový počet narozených hříbat, je proto rozhodujícím ukazatelem charakterizujícím výsledky plodnosti. Pokud porovnáme počet narozených hříbat v roce 2020 s počtem klisen evidovaných v plemenné knize norika, zjistíme, že se úspěšně ohřebilo pouze 10% klisen z celkového počtu klisen evidovaných v plemenné knize. Ať už jsou důvody tohoto stavu jakékoliv, je to situace, která je neudržitelná z hlediska zachování chovu norických koní jako plemene a zvláště pak z hlediska udržení kvality chovu, protože při této úrovni reprodukce není možné zajistit prakticky žádnou selekci. Pokud budeme uvažovat že chladnokrevná klisna si v průměru uchová reprodukční schopnost do 18 let a začíná se zapouštět ve třech letech věku, je doba jejího působení v reprodukci v průměru 15 let. Pokud je podíl narozených klisen 5 % z počtu klisen v PK, dostáváme se na 75 % obnovu stáda za předpokladu, že všechny narozené klisny budou zařazené do chovu a budou plodné. To představuje úplnou likvidaci chovu v průběhu 4 generací. Tomu odpovídá i současný trend vývoje počtů chovaných norických koní za posledních 10 let, který vykazuje pokles z 2042 v roce 2010 na 1219 v roce 2020, což je na necelých 60 %. Za této situace je prakticky bezpředmětné se zabývat plodností jednotlivých hřebců a jejich úspěšností v plemenitbě.

Porovnání počtu zapuštěných a ohřebených klisen ukazuje, že natalita se u koní v našich podmínkách pohybuje kolem 50 %, někteří hřebci však vykazují výsledky plodnosti na vyšší úrovni. Za upozornění stojí proto nikoliv hřebci, kteří zapustili vyšší počet klisen, ale hřebci, po kterých se narodilo více hříbat. K takovým v roce 2020 patří např. 1334 Direkt (7), 2585 Glenn (8), 2450

Rapan (7). Ani využití inseminace není v chladnokrevném chovu úspěšným řešením situace, protože v roce 2020 byl v inseminaci využíván pouze hřebec 1445 Streit, který sice zapustil 8 klisen, ale narodila se pouze 2 hříbata.

8. Selektce – důvody vyřazování s ohledem na chovný cíl.

S ohledem na výše uvedené skutečnosti selektce v chovu norických koní existuje jen na úrovni selektce zdravotní. Negativní selektce se projevuje vyřazením jedinců se závažnými vadami zevnějšku ohrožujícími zdravotní stav zvířete nebo se zdravotními komplikacemi ohrožujícími život nebo perspektivu budoucího pracovního využití koně. Jedním z takových onemocnění jsou příznaky alergie (letní vyrážka) které se sporadicky u některých jedinců mohou vyskytnout. Tento problém je u norických koní považován za velmi významný, protože v letních měsících by koně s tímto onemocněním nemohli splňovat svoje základní poslání, kterým je práce v lesních porostech. Nejsou však důsledně zveřejňovány informace o výskytu letní vyrážky a rozhodnutí o vyřazení je na odpovědnosti chovatele či majitele koně. Zodpovědní chovatelé si však uvědomují nebezpečí této zdravotní komplikace, která je i geneticky fixovaná, a jedince s jejími projevy nekompromisně vyřazují. Příkladem může být např. vykastrování hřebce 2206 Vivian Vulkan, který byl v roce 2020 vyřazen z plemenitby z důvodu výskytu letní vyrážky u několika jeho potomků i když hřebec sám žádné příznaky tohoto onemocnění nemá.

U mladých hřebců je využívána spíše pozitivní selektce, i když do značné míry nesystematicky. Kvalitní hřebečci jsou vybíráni do odchoven na základě svého původu, zevnějšku a růstových schopností do odstavu. Do testační odchovy v ZH Tlumačov nebyl v roce 2020 zařazen žádný norický hřebeček a do odchovy v ZH Písek jeden norický hřebeček. To je samozřejmě pro zajištění obratu stáda nedostatečné a do chovu proto musí být vybíráni hřebci ze zemského chovu, kteří neprošli testační odchovou.

Obecným problémem selektce v chovu koní je skutečnost, že je velmi obtížné zajistit jatečné zpracování vyřazených jedinců v České republice. Tito koně se proto prodávají jako jateční do Polska nebo Rakouska nebo je chovatel prodá zájemcům v ČR, kteří začínají s chovem a koupí z neznalosti i nekvalitní zvíře. Je tu však nebezpečí, že později se takoví koně zařadí do reprodukce a zhoršují celkovou kvalitu plemene.

9. Priority pro příští rok.

Zásadní prioritou chovu pro rok 2021 je dopracování nového šlechtitelského programu a jeho předložení ke schvalovacímu řízení na MZe ČR. Připravený návrh šlechtitelského programu zohledňuje současnou úroveň chovu a priority šlechtění norických koní v následujících letech. Došlo ke upřesnění požadavků na zevnějšek koní, podle aktuálních poznatků byl upraven růstový standard, chovný cíl byl formulován tak, aby došlo k odlišení norického koně od obou zbývajících chladnokrevných plemen chovaných v České republice. Důraz je kladen na včasné posouzení mladých koní jako předpoklad kontroly dědičnosti, pozornost je věnována zlepšení mechaniky pohybu a důraz je kladen také na kvalitu temperamentu a zvláště charakteru, který je předpokladem pro úspěšné pracovní využití koní.

Druhou oblastí, na kterou je zaměřena pozornost je podpora reprodukce norických koní jako předpoklad udržení chovu a základní podmínky pro kvalitní selekci nejen zdravotní, ale i chovatelskou. K tomu se chovatelská organizace snaží získat podporu u Lesů České republiky, s.p. jako perspektivního uživatele norických koní.